

2015-2019 Yılları Yükseköğretim Mezunlarının Eğitim ve Öğretim Alanlarına Göre Değerlendirilmesi

Evaluation of 2015-2019 Higher Education Graduates According to the Fields of Education and Training

Erol YÜCEL, Serpil EROL

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, 2015-2019 yılları arasında mezun olan yükseköğretim öğrencilerini cinsiyet ile eğitim ve öğretim alanlarına göre analiz etmektir. Araştırmada kullanılan veri, Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi “Eğitim ve Öğretim Alanlarına Sınıflamasına Göre Önlisans (M19), Lisans (M17) ve Lisansüstü Mezun Öğrenci Sayıları (M24)” tablolarından alınmıştır. Veri mezun sayıları, eğitim ve öğretim alanları, cinsiyet, mezuniyet yılı ve eğitim seviyelerine göre değerlendirilmiştir. Araştırmaya 2.128.543’ü kadın, 2.017.529’ü erkek toplam 4.146.072 yükseköğretim mezunu dâhil edilmiştir. En fazla mezun sayısına sahip eğitim ve öğretim alanı 1.363.475 mezun ile iş, yönetim ve hukuk alanı olmuştur. 2015 yılında öğrencilerin 35.9’unun önlisans, %57,4’ünün lisans, %5,9’unun yüksek lisans ve %0,7’sinin doktora seviyesinde mezun olduğu, 2019 yılında ise bu oranların sırası ile %34.0, %54.7, %10.3 ve %1.0 olduğu tespit edilmiştir. Kadın mezunların tüm eğitim seviyelerinde oranı 2015 yılında %49.14 iken 2019 yılında 53.2’ye yükselmiştir. Bu oranın müteakip yıllarda artmaya devam edeceği, bu durumun ise gelecekte Türkiye’de sosyal, işi akademik ve aile hayatında önemli değişiklikler yaratacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretim, Mezun, ISCED, Eğitim ve öğretim alanları, Cinsiyet

ABSTRACT

The purpose of this research is to evaluate the higher education students who graduated between 2015-2019 according to the gender and fields of education and training. The data are obtained from the Higher Education Information Management System “Number of Graduates by Classification of Fields of Education and Training on the Associate, Bachelor’s, Master’s and Doctorate Degree Programmes Tables”. The data are evaluated by the number of graduates, fields of education and training, gender, graduation year and education levels. The population of the research is 4,146,072 higher education graduates which 2,128,543 are women and 2,017,529 are men. The field with the highest number of graduates was “Business, Management and Law” with 1,363,475 graduates. In 2015, 35.9% of the graduates graduated from associate degree, 57.4% at undergraduate level, 5.9% at master’s level and 0.7% at doctorate level. In 2019, these rates were 34.0%, 54.7%, 10.3% and 1.0% respectively. The rate of female graduates at all education levels reached 53.2% in 2019 from %49.14 in 2015. It is considered that this rate will continue to increase in the coming years and this situation may bring about important changes in social, business, academic and family life in Turkey in the future.

Keywords: Higher education, Graduate, ISCED, Fields of education and training, Gender

Yücel E., & Erol S., (2022). 2015-2019 yılları yükseköğretim mezunlarının eğitim ve öğretim alanlarına göre değerlendirilmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 12(1), 88-101. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.960833>

Erol YÜCEL (✉)

ORCID ID: 0000-0001-9276-3221

Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye

Gazi University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Ankara, Turkey

erol.yucel@gazi.edu.tr

Serpil EROL

ORCID ID: 0000-0002-6885-3849

Gazi Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Ankara, Türkiye

Gazi University, Engineering Faculty, Ankara, Turkey

Geliş Tarihi/Received : 09.07.2021

Kabul Tarihi/Accepted : 15.02.2022

Bu eser “Creative Commons Atıf-GayriTicari-4.0 Uluslararası Lisansı” ile lisanslanmıştır.

GİRİŞ

Yüksek nitelikli insan gücü her ülkenin kalkınmasında en önemli faktörlerden biridir. Bu gücü oluşturan en önemli unsur ise yükseköğretim mezunlarıdır. Yükseköğretim hâlen önlisans, lisans ve lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) seviyelerde yapılmaktadır. Yükseköğretim mezunları ülkenin stratejik insan sermayesinin temel kaynağını oluşturması nedeni ile çok önemlidir. Kurtulmuş (1992) "Stratejik insan sermayesi" tanımının vasıflı insan gücünün kalkınmadaki önemini vurgulamak için yapıldığını belirtmiş ve 1960'lardan sonra bilimin gelişmesinde stratejik insan gücü unsurunun önemine dikkat çekmiştir.

Yükseköğretim kurumlarının toplumun her kesimi için nitelikli iş gücünü yetiştirme, bilim ve teknoloji üretme, toplumu aydınlatma, toplumsal değişme ve gelişmelere önderlik etme gibi görevleri yerine getirmesi beklenir. Bu nedenle yükseköğretim, ülkeler için itibar sembolü olmuştur (Kaya, 1989). Günümüzde üniversitelerin işlevleri, hızla değişen ve artan bilgi birikimi karşısında değişmeye başlamıştır. Ayrıca, önlisans ve lisans düzeyinde verilen eğitim toplumun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır. İstenilen yüksek nitelikli insan gücü artık lisansüstü düzeyde eğitimle yetiştirilmeye başlanmıştır. Önceleri lisans mezunu olmak ayrıcalıklı sayılırken, şimdilerde yüksek lisans ya da doktora eğitimi bireye ayrıcalık sağlamaktadır (Güven ve Tunç, 2007).

Lisansüstü eğitim; bir alanda derinlemesine çalışarak lisans eğitiminden daha üst düzeyde bilgi ve etkinliğe sahip yüksek ihtisas gücünü yetiştiren eğitim programıdır (Çakar, 1997). Ancak lisansüstü eğitimi bitiren herkese geleceğin bilim insanı gözüyle bakmak, dünyadaki gelişmeler karşısında pek doğru görünmemektedir. Üniversitenin yüksek nitelikli araştırma yapabilecek insan gücüne gereksinimi olduğu kadar, sanayinin de yetişmiş insan gücüne gereksinimi bulunmaktadır. Kalkınma sürecini hızlandırmak, hem özel sektörde hem de kamu sektöründe bilimsel araştırma yapmayı gerekli kılmaktadır (Alhas, 2006).

Yoğunlaşan rekabet koşullarının belirleyici unsuru yüksek nitelikli insan gücü olduğundan, yüksek nitelikli yükseköğretim talebi de hızla artmaktadır. 21.inci yüzyılda yükseköğretim kitlesel eğitim yapmakla birlikte, esas olarak uluslararası rekabet gücüne sahip insan gücü yetiştirmeye odaklanacaktır (Tuzcu, 2003). Lisans eğitim seviyesinde mezun sayısının artması bireyleri daha ileri eğitim düzeylerine ve daha farklı niteliklerle donanmaya yönlendirmektedir. Bu anlamda lisansüstü eğitim, bireyin gelecekteki gelirini ve sosyal statüsünü arttırmaya yönelik yaptığı bir yatırım olarak görülebilir (Bülbül, 2003).

Türkiye'de lisansüstü eğitimin geliştirilmesi; ülke kalkınmasında ihtiyaç duyulan yüksek nitelikli insan gücünün oluşturulması, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin takip edilmesi, yönlendirilmesi ve ulusal ve uluslararası düzeyde ihtiyaçları karşılayabilecek yüksek teknolojilere sahip hizmet ve ürünlere dönüştürülmesi, önlisans ve lisans seviyesinde daha nitelikli eğitim verilebilmesi, yüksek nitelikli araştırmacı ve akademisyenler ile yetiştirilmesi için stratejik öneme sahiptir.

Lisansüstü eğitimin ülkelerin hedeflediği nitelikli insan gücü kaynağının yetiştirilmesinde, bilim ve sanat üretmede ve top-

lum sorunlarının çözülmesinde önemli katkısı olduğu söylenebilir (Nayır, 2007). Bu nedenle, eğitim ve öğretim alanlarının her eğitim seviyesindeki öğrenci sayıları ve cinsiyet bazında detaylı incelenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, literatürde bu konuda yapılan araştırmalar ve trend analizleri her eğitim seviyesinde tüm eğitim ve öğretim alanlarını cinsiyet bazında bütüncül bir biçimde değil, kısıtlı bir zaman diliminde münferit bir eğitim düzeyi ve belirli eğitim ve öğretim alanlarına dönük yapılmıştır. Bozan (2012) 2009-2010 yılı yükseköğretimdeki öğrenci sayılarını incelemiş, toplam öğrenci sayısının 3.500.000 olduğunu, bu öğrencilerden %29,54'ünün önlisans, 64,61%'inin lisans eğitimi, %5,85'inin ise lisansüstü eğitimi aldığını tespit ederek, bu durumun Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu araştırmacı sayısının çok altında olduğunu ve teknolojik yenileşme ve gelişimi sağlayacak beşeri sermayenin ancak lisansüstü eğitimle yetiştirilebileceğini belirtmiştir. Karataş ve Ayyıldız (2021) ise Türkiye'nin kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için en çok gereksinim duyulan eğitim niteliği yüksek vatandaşlarının gelişmiş ülkelere doğru göç hareketini önleyici çaba göstermesi gerektiğini, beyin göçünün giderek artış gösterdiğini ve son yıllarda genç nüfusun yoğun bir biçimde gelişmiş ülkelerde çalışma ve yaşama tercihi içinde olduğunu belirtmiştir. Demirci (2020) T.C. vatandaşı uluslararası öğrenci sayısını 2015 yılı için 45.816 olarak, ABD'de 2005-2015 yılları arasında eğitim almaya başlayan T.C. vatandaşı uluslararası öğrencilerin sayısını ise 32.203 olarak ifade etmiştir.

Yüksek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde sayısal olarak yetersiz kalınması yanında bir de beyin göçünün artması yükseköğretim mezunlarının daha detaylı incelenmesini gerekli kılmıştır. Türkiye'de stratejik insan sermayesine girdi teşkil eden yükseköğretim mezunlarının ilgili eğitim ve öğretim alanlarında, örneğin eğitim alanında, önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim seviyelerinde yıllar içinde nasıl bir değişim gösterdiğinin, bu değişimde cinsiyet açısından bir farklılık olup olmadığının, hatta mezunların eğitim seviyelerine göre yüzdesel olarak durumları ve yıllar içinde değişimlerinin nasıl geliştiğinin bilinmesi ve yıllar içinde yönelimlerin takip edilmesi daha da önem kazanmıştır.

Bu çalışmanın yapılabilmesi için eğitim istatistiklerine ilişkin bir çerçeveye, bir sınıflamaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ihtiyaç UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu) tarafından ilk defa 1976 yılında yayınlanan Uluslararası Standart Eğitim Sınıflaması (ISCED-International Standard Classification of Education) ile karşılanmıştır. ISCED hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ülkelerin eğitim istatistiklerinin karşılaştırılabilir şekilde toplanması, derlenmesi ve analiz edilmesi için geliştirilmiş standart kavram, tanım ve sınıflandırmaları içerir. ISCED sınıflandırmaları 2011 yılına kadar iki temel değişkene (Eğitim Seviyeleri-Levels of Education of Programmes, Eğitim Alanları-Fields of Education) göre oluşturuluyordu. ISCED 2011 yılı güncellemesinde; "Ulaşılan Eğitim Seviyeleri (Levels of Educational Attainment Based on qualifications -ISCED-A)" sınıflaması mevcut sınıflamalara ilave edilmiş, "Eğitim Seviyeleri (Levels of Education of Programmes)" ISCED-P olarak kodlanmış ve bu sınıflandırmalar yanında

“Eğitim Alanları” Sınıflandırması “Eğitim ve Öğretim Alanları (ISCED Fields of Education and Training-ISCED-F)” olarak yeniden isimlendirilmiştir.

UNESCO tarafından ISCED-F çalışmalarının ISCED-P ve ISCED-A'dan farklı olarak bağımsız bir süreçte ve zamanlama ile sürdürülmesi kararlaştırılmıştır. ISCED-P ve ISCED-A hâlen en son 2011 yılında, ISCED-F ise 2013 yılında güncellenmiştir. ISCED-F sınıflamasında birinci seviyede 11 geniş alan, ikinci seviyede 29 dar alan ve üçüncü seviyede ise yaklaşık 80 ayrıntılı alan bulunmaktadır. Bu çalışmada önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim seviyelerinde (ISCED-P'de bu seviyeler sırası ile ED-5, ED-6, ED-7, ED-8 olarak tanımlıdır) Tablo-1'de yer alan ISCED-F birinci seviye geniş alan eğitim ve öğretim alanları kullanılacaktır.

Tablo 1: ISCED-F 2013 Eğitim ve Öğretim Alanları Birinci Seviye Geniş Alan Bilgileri

Geniş Alan Kodu	Geniş Alan Adı
00	Genel programlar ve yeterlilikler
01	Eğitim
02	Sanat ve beşeri bilimler
03	Sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon
04	İş, yönetim ve hukuk
05	Doğa bilimleri, matematik ve istatistik
06	Bilişim ve iletişim teknolojileri (BİT)
07	Mühendislik, imalat ve inşaat
08	Tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik
09	Sağlık ve refah
10	Hizmetler

Toprak, Kolat ve Şengül (2018) ISCED eğitim ve öğretim alanlarının nasıl uygulanacağı konusunda açık ilkeler sunmuşlardır. YÖK tarafından yükseköğretim programlarının belirtilen ilkeler doğrultusunda; ISCED alanları ile özellikle detaylı alanlar ile mevcut programların uyumlarının sağlanması, yani her bir yükseköğretim programının hangi ISCED detaylı alanında olması gerektiğinin bilinmesi, konu ile ilgili yapılacak çalışmalar için çok önemli olacaktır.

Köse (2017) çalışmasında incelediği üniversitelerin akademik birimlerinin gruplanmasında ISCED'de yer alan eğitim öğretim alanlarının esas alındığını belirtmiş ve eğitim alanı sınıflamasına göre lisans öğrenci sayılarında 1989 yılına göre 2016 yılında tarım ve doğal bilimler alanlarında oransal olarak bir küçülme yaşandığını, beşeri bilimlerde ise son 10 yılda üç kate varan önemli bir büyüme gerçekleştiğini, eğitim bilimleri alanındaki 25 yıllık dönemde öğrenci sayılarındaki değişimlerin öğretmen yetiştirme alanındaki plansızlığı işaret ettiğini, sağlık bilimleri, toplumsal bilimler ve mühendislik alanlarında ise oransal olarak istikrarlı bir gelişmenin sürdüğünü ifade etmiştir.

Ayrıca, toplumda kadının işgücüne katılımının artırılması ülke kalkınması için özel bir öneme sahiptir. Bu konuda T.C. Başba-

kanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün (2008) “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ulusal Eylem Planı”nda temel eğitim ve ortaöğretim sürecini tamamlayan kadınlar için yükseköğretime girişin nispeten daha az sorun teşkil ettiği, üniversite öğrencilerinin 43%'ünün kadınlardan oluştuğu, “Diş Hekimliği, Eczacılık, Edebiyat, Dil, Tarih ve Coğrafya, Fen, Eğitim, Güzel Sanatlar, İlahiyat ve Mimarlık Fakülteleri”nde kadın oranı erkeklerden fazla iken, “Tıp, Mühendislik, Ziraat, Veterinerlik, İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri”nde erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğu kaydedilmiştir. Aynı planda eğitim düzeyinin kadınların işgücüne katılımı ile doğrudan ilişkili olduğu ve eğitim düzeyine göre işgücüne katılım oranına bakıldığında bu oranın yükseköğretim mezunu kadınlarda %70 olduğu, buna karşılık lise altı eğitimli-lerde ise bu oranın %22 olarak belirlendiği ifade edilmiştir.

Yükseköğretimde eğitim ve öğretim alanları mezunlarının cinsiyet temelli incelenmesine de ihtiyaç bulunmaktadır. Altuntaş, Atlı ve Kış (2016) cinsiyet faktörünün toplumsal beklentilere göre meslek seçimini etkileyen önemli bir özellik olduğunu, Gökcan ve Kavas (2018) ise toplumda cinsiyetlere yüklenen anlamlar dâhilinde kadın ve erkeklerin yönelebileceği mesleklerin ayrıştırıldığını ve bu durumun bireyleri yönlendirmede tetikleyici bir unsur olarak ortaya çıktığını, cinsiyetlere göre yapılmış olan bu ayrımların toplumda bazı mesleklerin kadınlara, bazı mesleklerin ise erkeklere uygun olduğu inancını oluşturduğunu belirtmiştir. Gönç (2016) toplumda oluşmuş olan cinsiyete dayalı kalıp yargıların kadınların ve erkeklerin meslek seçimlerinin bu cinsiyet rollerine uygun olarak yapıldığını ifade etmiş, Özyürek (2013) ise bu görüşleri desteklemiş, toplumsal yargıların kadınların meslek seçimlerinde sınırlayıcı bir etki olduğunu belirtmiş, erkeklerin mühendislik ve ticaret gibi günümüzde gözde olan mesleklerde çalışırken, bu alanlarda kadınların sayısının erkeklere oranla daha az görüldüğünü örnek olarak vermiştir. Kırağ (2015) çalışmasında toplumsal cinsiyetin hemşirelik mesleği üzerindeki etkisini incelemiş, araştırmaya dâhil edilen kız öğrencilerin hemşirelik alanında mesleki uygunluk puanlarının erkeklerden daha fazla olduğunu belirtmiştir. Jacquelynne (1994) yaptığı çalışmada kadınların eğitime ve yüksek statülü mesleklere yönelmesi için yapılan çalışmalara rağmen, fizik bilimi, mühendislik ve uygulamalı matematik alanlarında kadınların sayılarının hâlâ az olduğunu belirtmiştir. Bu durumu açıklamak için toplumsal cinsiyete dayalı olan bir eğitim sistemi ve mesleki kararlar arasındaki bağlantıyı açıklayacak bir model ortaya çıkarmıştır. Chiccin, Bleeker ve Jacobs (2008) ise çalışmalarına ergenlik döneminde kadın ve erkeklerin meslek tercihlerine etkileri araştırmıştır. Ailelerin ergenlik dönemindeki kadınları sanat ve sağlık alanlarına, erkekleri ise fen ve teknoloji alanlarına yönlendirdiğini belirtmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, YÖK tarafından ISCED sınıflandırmalarına uygun bir şekilde kamuoyuna sunulan yükseköğretim mezunlarına ilişkin veriler kullanılarak, yükseköğretim mezunlarının ISCED-P 2011 eğitim seviyeleri (önlisans, lisans, yüksek lisans, doktora), ISCED-F 2013 birinci seviye eğitim ve öğretim alanları ile cinsiyet boyutlarındaki yıllara ilişkin değişimleri, trendleri tespit etmek amacı ile nicel bir araştırma yapılmıştır.

Bu amaca ulaşmak için YÖK tarafından oluşturulan 2015-2019 yıllarını kapsayan ikincil yükseköğretim verilerinden yararlanarak boylamsal araştırma türlerinden trend analizi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda; eğitim seviyelerindeki oranlar yıllar içinde nasıl bir değişim göstermiş, bu değişim kadın ve erkek öğrenciler için nasıl gelişmiş ve her bir eğitim ve öğretim alanında hem genel hem de cinsiyet açısından değerlendirilerek trendler ortaya konulmuştur.

ISCED-F kapsamında, mezunları inceleyen benzer bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bozan (2012) sadece 2009-2010 yılı yükseköğretimdeki öğrenci sayılarını incelemiş, toplam öğrenci sayısının 3.500.000 olduğunu, bu öğrencilerden %29,54'ünün önlisans, %64,61'inin lisans eğitimi, %5,85'inin ise lisansüstü eğitimi aldığını tespit eden kısa bir bilgi aktarmıştır. Köse (2017) ise eğitim alanı sınıflamasına göre lisans öğrenci sayılarına ilişkin ISCED 1997 kapsamında özet bir bilgi sunmuştur. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün (2008) "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ulusal Eylem Planı"nda Dış Hekimliği, Eczacılık, Edebiyat, Dil, Tarih ve Coğrafya, Fen, Eğitim, Güzel Sanatlar, İlahiyat ve Mimarlık Fakültelerinde kadın oranı erkeklerden fazla iken, Tıp, Mühendislik, Ziraat, Veterinerlik, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğu belirtilmiştir. Yücel ve Erol (2019) ise Avusturya ve Türkiye'de yükseköğretime yeni kayıt olan öğrencileri ISCED-F ve ISCED-P kapsamında hem genel hem de cinsiyet yönünden incelemiştir. Demirci (2020) ise Amerikan üniversitelerinde 2005-2015 yılları arasında okuyan T.C. vatandaşı 32.203 öğrencinin ISCED-F eğitim ve öğretim alan tercihlerini Türkiye'de eğitim alan üniversite öğrencilerinin ISCED-F eğitim ve öğretim alan tercihlerine göre kıyaslamıştır.

Araştırma Grubu

ISCED sınıflandırması UNESCO (2015) tarafından istatistiksel bakış açısı ile düzenlenmiştir. Ülkeler ISCED sınıflandırmalarını dikkate alarak eğitim ve öğretim ile ilgili bilgilerini toplar ve hem ulusal hem de uluslararası istatistik kurumları aracılığı ile kamuoyuna sunar. Bu kapsamda Türkiye'de oluşturulan yükseköğretim bilgi yönetim sisteminden araştırma evrenine ilişkin bilgiler temin edilmiştir. Araştırmanın evrenini 2015-2019 yılları arasında önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim seviyelerinde mezun olan 2.128.543'ü kadın, 2.017.529'ü erkek olan 4.146.072 mezun oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Veriler, Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi "Eğitim ve Öğretim Alanlarına Sınıflamasına Göre Önlisans (M19), Lisans (M17) ve Lisansüstü Mezun Öğrenci Sayıları (M24)" tablolarından elde edilen ikincil bilgiler (secondary data) temizlenerek mezun sayıları; eğitim ve öğretim alanları, cinsiyet, mezun yılları ve eğitim seviyeleri boyutlarında bir veri setinde birleştirilmiştir. Daha sonra yapılan ilave düzenlemelerle veriler analize hazır hale getirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada 2015-2019 yılları arasında mezun olan yükseköğretim öğrencileri cinsiyet, mezun sayıları, eğitim ve öğretim

alanları, mezun oldukları yıl ve eğitim seviyeleri gibi değişkenlere göre değerlendirilmiştir. Çalışmada ISCED-F kapsamında hem geniş, hem dar hem de detaylı tüm eğitim ve öğretim alanı için her eğitim seviyesinde cinsiyet bazında mezunların trend analizini yapılabilecek bir eğitim karar destek sistemi de hazırlanmıştır. Fakat bu makalede kapsam ISCED-F geniş alanları ile birinci seviyede sınırlandırılmıştır.

BULGULAR

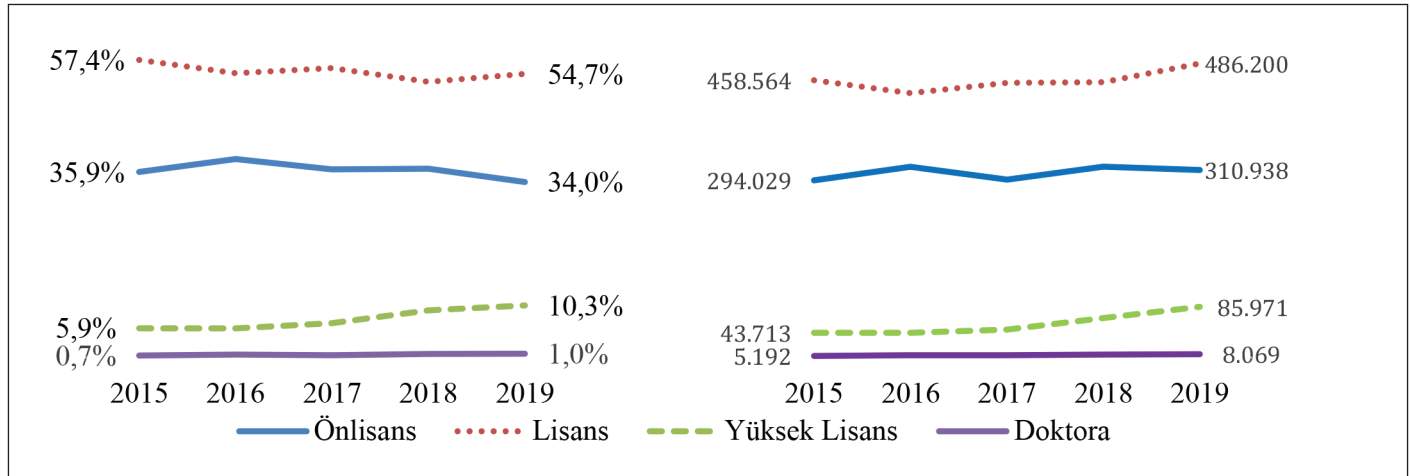
Araştırmaya dâhil edilen mezunların tanımlayıcı istatistik bilgileri Tablo 2'de gösterilmiştir. Araştırmamıza dâhil edilen 4.146.072 mezun incelendiğinde; beş yıl toplamında ISCED-F eğitim ve öğretim alanlarında en çok mezun veren alanın 1.363.475 mezun ile "İş, Yönetim ve Hukuk" alanı olduğu tespit edilmiştir. "İş, Yönetim ve Hukuk" alanı ve 598.289 mezun ile "Mühendislik, İmalat ve İnşaat" alanı birlikte toplam mezunların %47,39'u oranında mezun vermiştir. Ayrıca, yıllar içinde mezun sayısı 2014 yılında toplam 801.498 iken 2019 yılında ise 891.458'e yükselmiştir. Eğitim seviyelerine göre mezunlar incelendiğinde ise en çok mezunun 2.291.412 mezun ile lisans seviyesinde verildiği görülmektedir. "Bilim ve iletişim teknolojileri", "hizmetler", "iş, yönetim ve hukuk", "mühendislik, imalat ve inşaat" ile "tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik" olmak üzere beş alanda erkekler, diğer beş alanda ise kadınlar toplamda daha fazla mezun vermiştir. 2014-2015 eğitim ve öğretim yılında erkekler toplam 407.610, kadınlar 393.888 mezun vermiş iken 2018-2019 yılında bu sayılar sırası ile 417.009 ve 474.169 olmuştur. Kadınların mezun sayılarındaki üstünlüğü 2015-2016 yılında başlamış ve halen devam etmektedir. Ayrıca, toplam mezun sayısında kadınlar önlisans ve lisans seviyelerinde üstünlüğe sahip iken yüksek lisans ve doktora eğitim seviyelerinde ise üstünlük erkeklerde olmuştur. Fakat analizin devamında bu alanda trendler incelendiğinde yıllar içindeki değişimler daha iyi görülecektir.

Şekil 1'de eğitim seviyelerine göre mezun sayıları ve oranları incelendiğinde öğrencilerin 2015 yılında 35.9'unun önlisans, %57,4'ünün lisans, 5,9'unun yüksek lisans ve %0,7'sinin doktora seviyesinde mezun olduğu, her bir seviyede de yıllar içinde mezun sayısında artışların devam ettiği görülmektedir. Şekil 1'de görüldüğü gibi 2019 yılında 310.938 önlisans seviyesi, 486.200 lisans seviyesi mezun verilmiştir. Bununla beraber, özellikle doktora ve yüksek lisans seviyesi mezun sayısı diğer eğitim seviyelerine göre göreceli olarak oldukça düşük sayıda mezun vermektedir. Bu durum, lisansüstü eğitimin önemi düşünüldüğünde (Alhas,2006; Çakar,1997; Güven ve Tunç; 2007; Nayır, 2007) özellikle tedbir alınmasını gerektirmektedir. Yüksek lisans ve doktora eğitim alanlarındaki mezunların oranı en az Avrupa Birliği ortalamasına getirilmelidir.

Önlisans mezunlarının yüzde olarak yüksek olması nedeni ile Şekil 2'de önlisans dışındaki seviyelere ait mezun sayıları ve oranları verilmektedir. Her üç seviye mezunları toplamında lisans seviyesi mezun sayısı 2014 yılında 90.4 iken %83,8'e düşmüş, yüksek lisans mezunu oranı %8,6'dan %14,8'e, doktora seviyesi mezun sayısı da %1,0'den %1,4'e yükselmiştir. Özellikle yüksek lisans ve doktora seviyesi mezun sayılarının ve oranlarının önümüzdeki yıllarda artacağı değerlendirilmektedir.

Tablo 2: Mezunların Cinsiyet, Eğitim ve Öğretim Alanı, Mezun Oldukları Yıl, Eğitim Seviyesi Değişkenlerine Göre Dağılımı

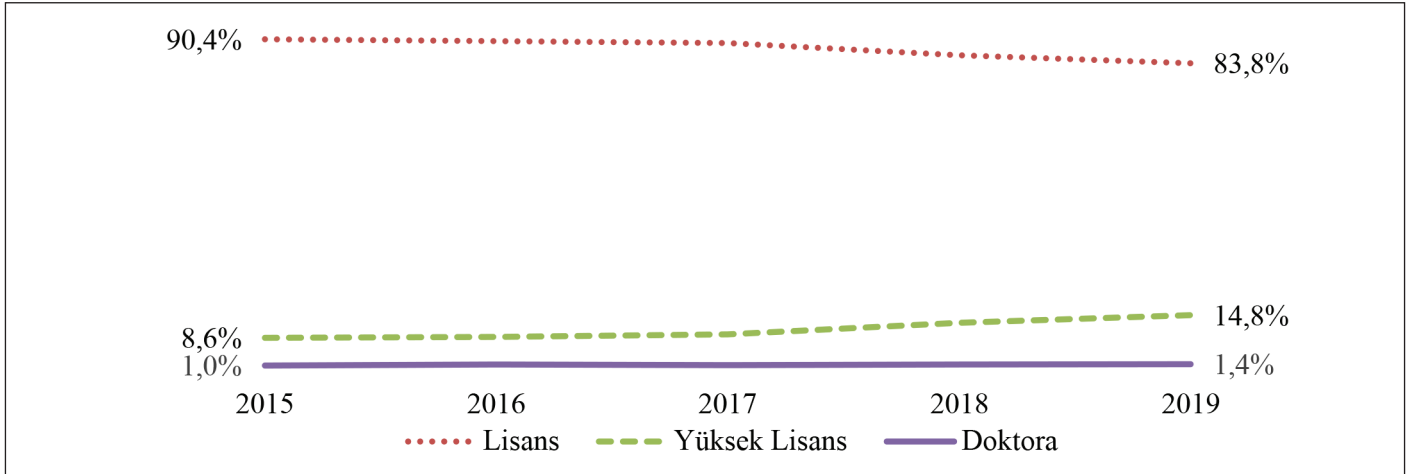
Değişken	N- 4.146.072 (E:2.017.529 ve K:2.128.543)	Erkek	Kadın	n	Yüzde
ISCED-F Eğitim ve Öğretim Alanı	Bilim ve İletişim Teknolojileri	49.256	21.709	70.965	1,71
	Doğa Bilimleri, Matematik ve İstatistik	51.210	67.974	119.184	2,87
	Eğitim	109.825	266.943	376.768	9,09
	Hizmetler	142.230	94.938	237.168	5,72
	İş, Yönetim ve Hukuk	717.653	645.822	1.363.475	32,89
	Mühendislik, İmalat ve İnşaat	423.081	178.312	598.289	14,43
	Sağlık ve Refah	154.168	335.739	492.417	11,88
	Sanat ve Beşeri Bilimler	167.418	294.062	461.867	11,14
	Sosyal Bilimler, Gazetecilik ve Enformasyon	147.955	183.098	332.204	8,01
Tarım, Ormancılık, Balıkçılık ve Veterinerlik	54.733	39.666	93.735	2,26	
Mezuniyet Yılı	2014-2015	407.610	393.888	801.498	19,33
	2015-2016	397.808	405.014	802.822	19,36
	2016-2017	389.492	414.943	804.435	19,40
	2017-2018	405.610	440.249	845.859	20,40
	2018-2019	417.009	474.169	891.458	21,50
ISCED-P Eğitim Seviyesi	Önlisans	731.041	801.925	1.532.966	36,97
	Lisans	1.113.765	1.177.647	2.291.412	55,27
	Yüksek Lisans	155.376	133.348	289.004	6,97
	Doktora	17.347	15.343	32.690	0,79

Şekil 1: Eğitim seviyelerine göre mezun sayıları ve oranları.

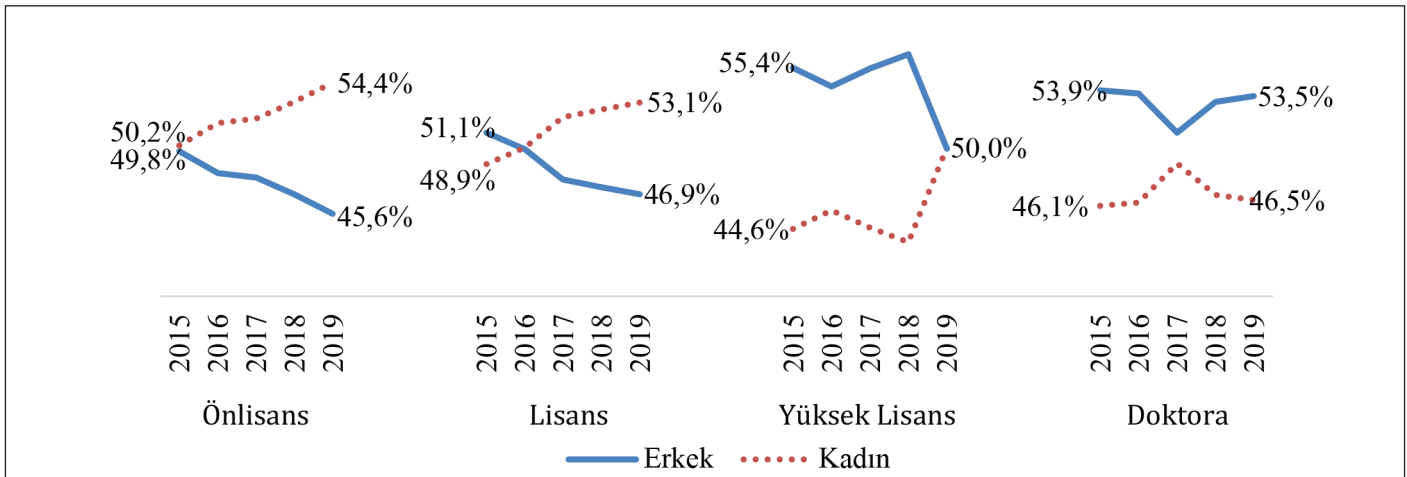
Tablo 1'de eğitim seviyelerine göre erkek ve kadın mezun sayıları dikkate alınarak Şekil 3'de bu sayıların cinsiyet bazında grafiği çizilmiştir. Görsel analiz ile önlisans mezunlarında kadın mezunların oranının her yıl artarak %54,4'e, lisans seviyesinde ise %53,1'e yükseldiği, yüksek lisans mezunlarında ise oranın eşit olduğu, fakat doktora seviyesinde erkek mezunların oranının biraz azalarak %53,5 oranına düştüğü belirlenmiştir. Doktora eğitim seviyesi dışındaki diğer seviyelerde kadın mezun sayısı trendleri incelendiğinde kadın mezun sayılarının önlisans, lisans ve yüksek lisans eğitim seviyelerinde artmaya devam edeceği değerlendirilmektedir. Şekil 3 dikkatli incelen-

diğinde kadın mezun oranı erkek mezun oranını önlisans eğitim seviyesinde 2015'de, lisans seviyesinde 2016 yılında geçmiş, yüksek lisans seviyesinde ise 2019 yılında erkek mezun oranı ile eşitlenmiş görünmektedir. Doktorada ise erkekler %53, kadınlar ise %46 aralığında bir trend izlemektedir.

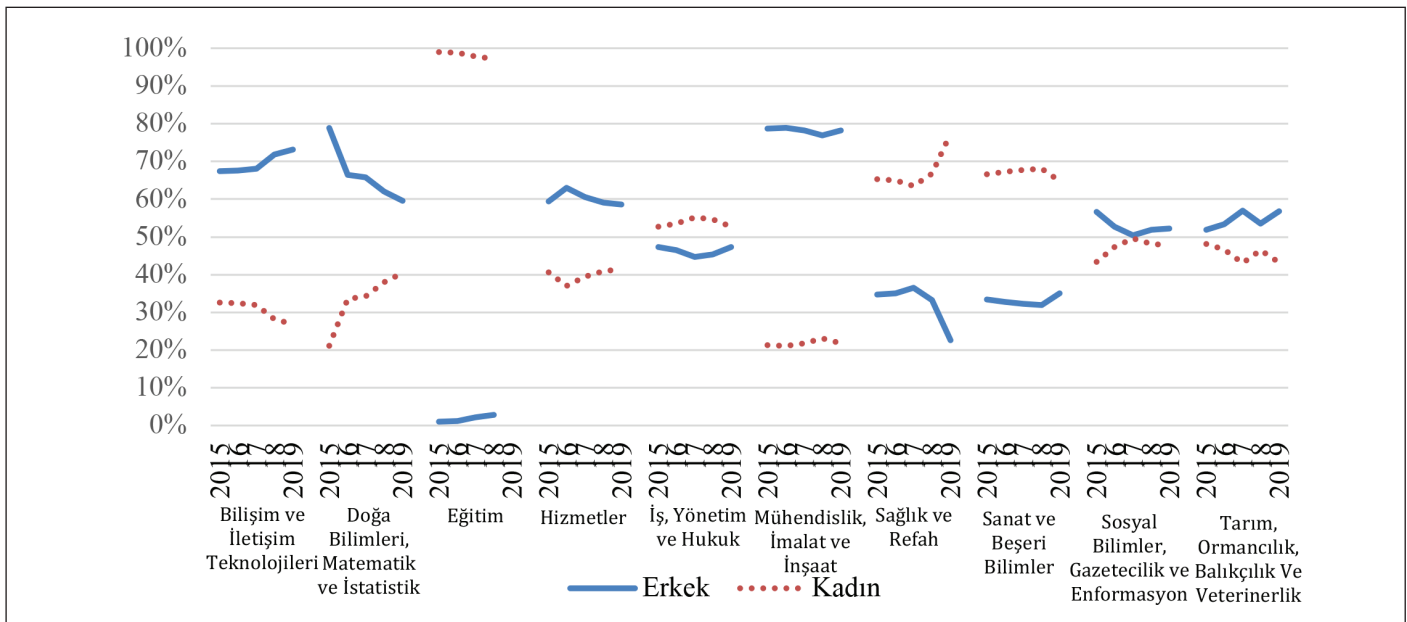
Şekil 4'de eğitim alanlarına göre önlisans eğitim seviyesi kadın ve erkek mezun oranları incelendiğinde eğitim, sağlık ve refah, sanat ve beşeri bilimler ile iş, yönetim ve hukuk alanlarında kadın mezunların, diğer alanlarda ise erkek mezunların oransal olarak üstün olduğu görülmektedir. Kadınlar lehine en büyük

Şekil 2: Eğitim seviyelerine göre mezun sayıları ve oranları (Önlisans hariç).

Şekil 3: Mezunların eğitim seviyelerine göre cinsiyet bazında oranları.

Şekil 4: Eğitim alanları kadın ve erkek önlisans mezun oranları.

fark sağlık ve refah alanındadır. Bununla beraber sağlık ve refah alanındaki fark ise kadın mezunlar lehine giderek artan bir trende sahiptir. Erkek mezunların ise mühendislik, imalat ve inşaat alanında kadın mezunlara göre çok yüksek bir orana sahip oldukları, bilişim ve iletişim alanında oranlarını arttırdıkları, fakat doğa bilimleri, matematik ve istatistik alanında ise bu üstünlüklerinin azaldığı tespit edilmiştir. Diğer alanlarda ise farkın 10%'un altında olduğu görülmüştür.

Eğitim alanlarına göre lisans seviyesi kadın ve erkek mezun oranları Şekil 5'de incelendiğinde doğa bilimleri, matematik ve istatistik, eğitim, sağlık ve refah, sanat ve beşeri bilimler ile sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon alanlarında kadın mezunların, hizmetler alanında yaklaşık eşit, diğer alanlarda ise erkek mezunların oransal olarak üstün olduğu görülmektedir. Kadınlar lehine en büyük fark yine sağlık ve refah alanındadır. Bununla beraber eğitim ile sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon alanındaki farklar ise kadın mezunlar lehine giderek artmaktadır. Erkek mezunların ise mühendislik, imalat ve inşaat alanında kadın mezunlara göre önlisans seviyesindeki gibi çok yüksek bir orana sahip oldukları, bilişim ve iletişim alanında oranın yüksek olduğu, diğer her alanda oransal olarak azaldıkları tespit edilmiştir.

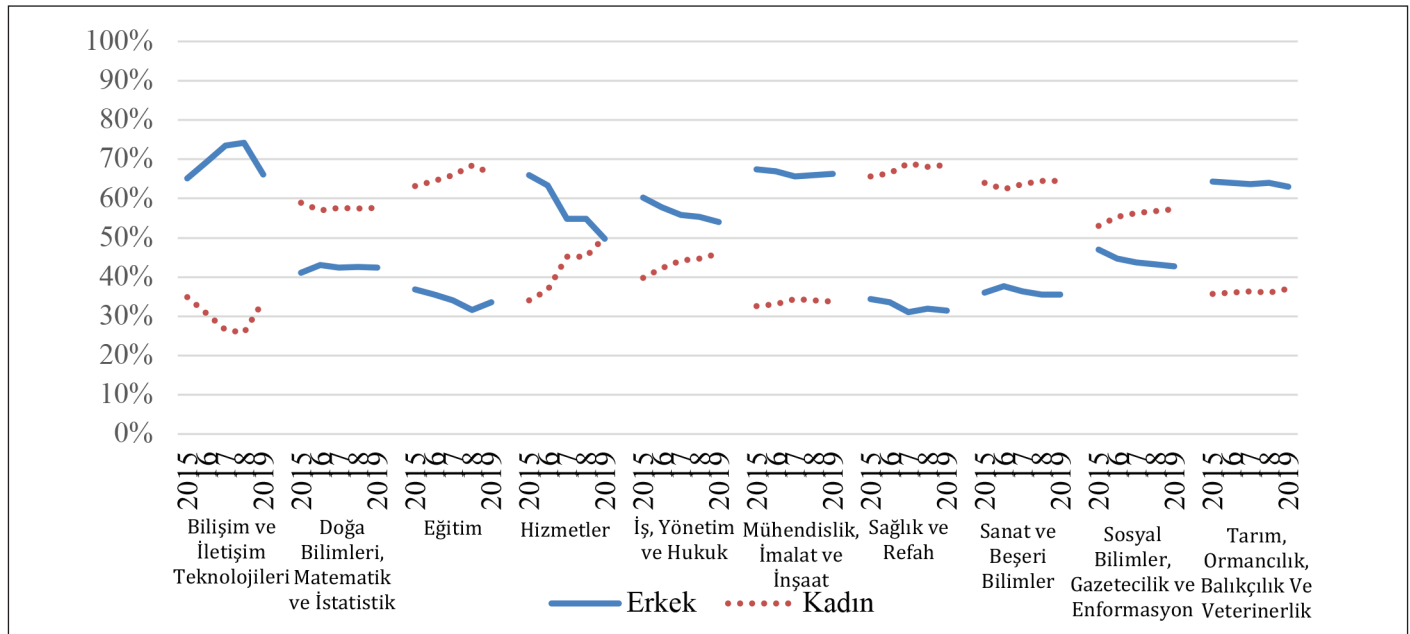
Eğitim alanlarına göre yüksek lisans seviyesi kadın ve erkek mezun oranları Şekil 6'da incelendiğinde doğa bilimleri, matematik ve istatistik, eğitim, mühendislik, imalat ve inşaat, sağlık ve refah, sanat ve beşeri bilimler, sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon ile tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik alanlarında kadın mezunların, diğer üç alanda ise erkek mezunların oransal olarak üstün olduğu görülmektedir. Kadınlar lehine en büyük fark bu kez eğitim alanındadır. Bununla beraber erkek mezunların oransal olarak üstün olduğu alanlarda ise kadın mezunların oranı giderek artmaktadır.

Eğitim alanlarına göre doktora seviyesi kadın ve erkek mezun oranları Şekil 7'de incelendiğinde doğa bilimleri, matematik ve istatistik, eğitim ile sağlık ve refah alanlarında kadın mezunların, hizmetler alanında yaklaşık eşit, diğer alanlarda ise erkek mezunların oransal olarak üstün olduğu görülmektedir. Kadınlar lehine en büyük fark yine sağlık ve refah alanındadır. Kadın mezunların doktora alanında erkeklere göre daha düşük mezuniyet oranları olduğu açıkça görülmektedir.

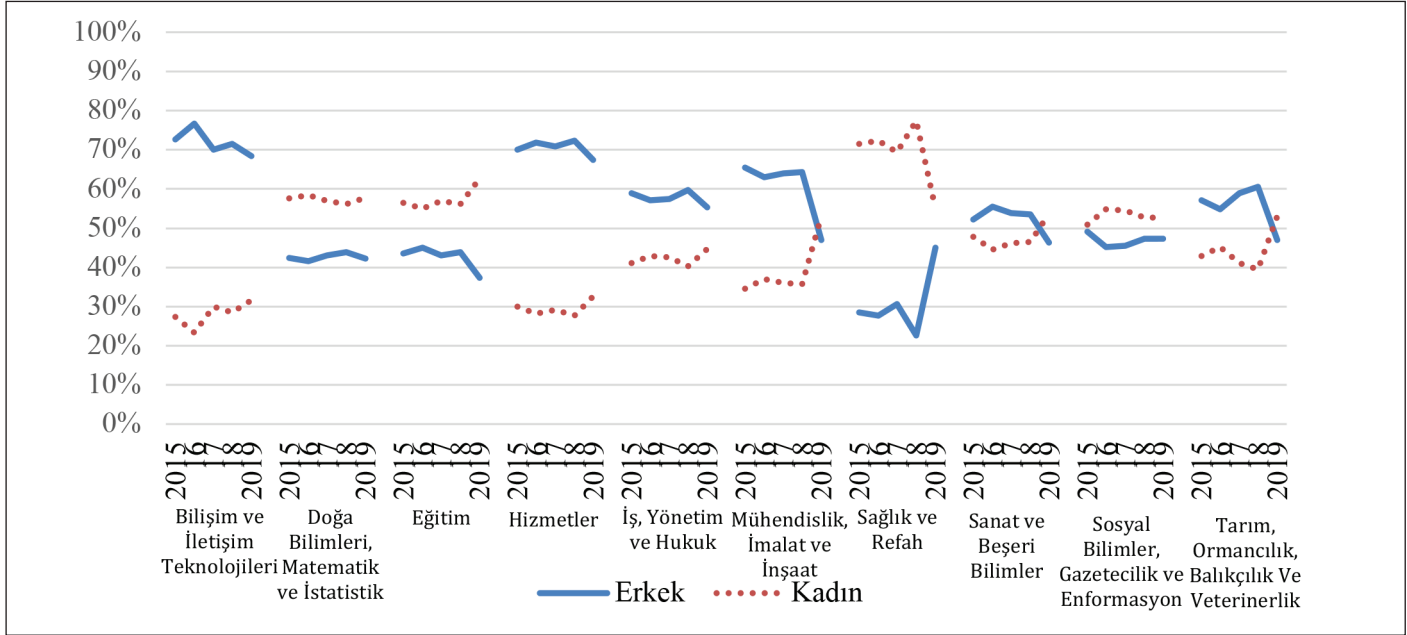
Eğitim alanları Şekil 8'de eğitim seviyeleri (Önlisans hariç) açısından analiz edilmiştir. Şekil 8 incelendiğinde sağlık ve refah alanında mezunların yüksek lisans ve doktora seviyelerinde oransal olarak az, tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik alanında ise oransal olarak yüksek mezun verildiği görülmüştür. Bu alanda mezunların yaklaşık 60%'ının lisans, 38%'inin yüksek lisans ve 2%'sinin ise doktora seviyesinde mezun olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 9'da eğitim alanlarına göre eğitim seviyeleri ve mezun sayıları verilmiştir. İş, yönetim ve hukuk alanı en fazla lisans ve yüksek lisans mezununa sahip alandır. Bilişim ve iletişim teknolojileri ise her seviyede en az mezun veren alandır.

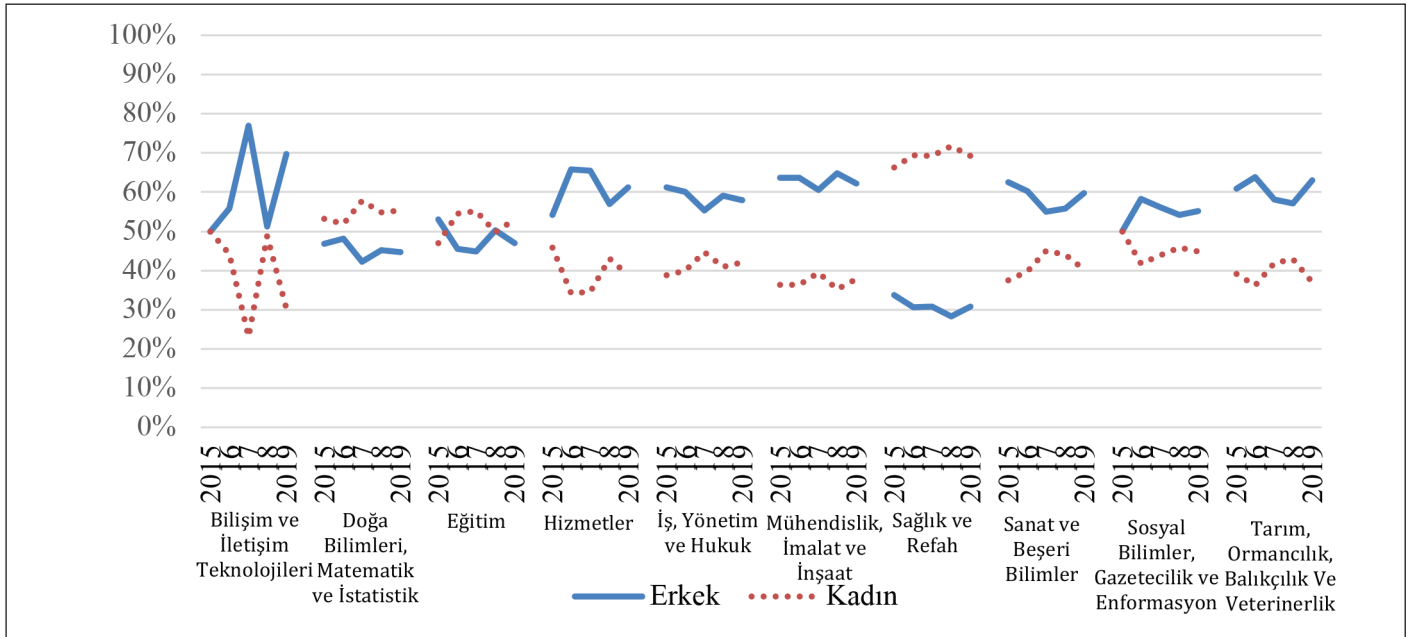
Tüm eğitim seviyelerinde, eğitim ve öğretim alanlarında mezun oranları Şekil 10'da verilmiştir. Örnek olarak iş, yönetim ve hukuk alanı yüksek lisans eğitim seviyesinde 2015 yılında toplam yüksek lisans mezunlarının 45%'ini verirken 2019 yılında bu oran 27%'ye düşmüştür. Bu durum Türkiye'de tüm eğitim seviyelerinde (doktora hariç) en çok mezun verilen alanın iş, yönetim ve hukuk alanı olduğunu, bununla beraber oransal olarak her yıl azaldığını göstermektedir. Doktora alanında ise mezunlar diğer eğitim seviyelerinde olduğu gibi birkaç alana yoğunlaşmamış, tüm alanlara daha fazla yayılmıştır. Trend analizinde dikkat çeken bir durumda bilişim ve iletişim teknolojileri alanında mezun sayılarının düşük oluşudur. Bu eğitim ve

Şekil 5: Eğitim alanlarına göre kadın ve erkek lisans mezun oranları.

Şekil 6: Eğitim alanlarına göre kadın ve erkek yüksek lisans mezun oranları.

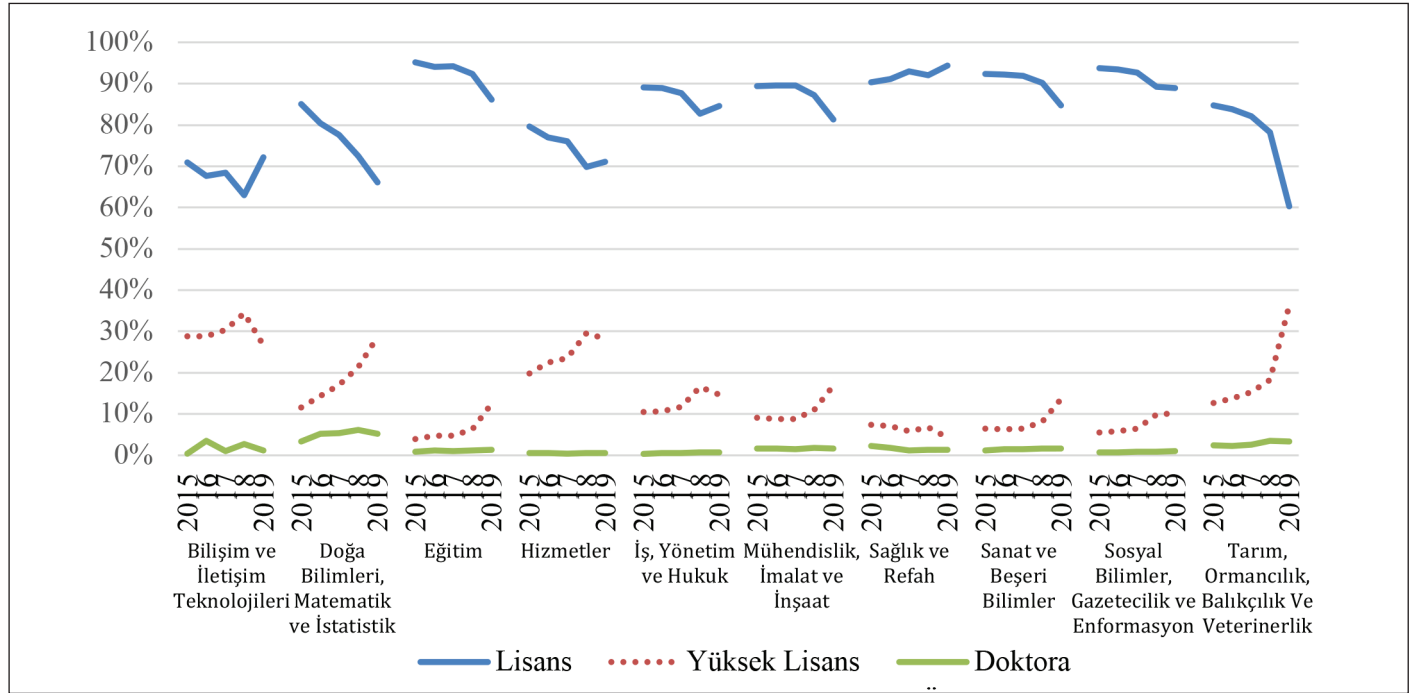
Şekil 7: Eğitim alanlarına göre kadın ve erkek doktora seviyesi mezun oranları.

öğretim alanı Türkiye'nin kalkınması için geleceğin dünyasında gerekli yüksek nitelikli insan gücünün yoğunlukla ihtiyaç duyulacağı bir alandır. Bu alanda mezun sayısının artırılması için ayrı bir çalışma yapılmalıdır.

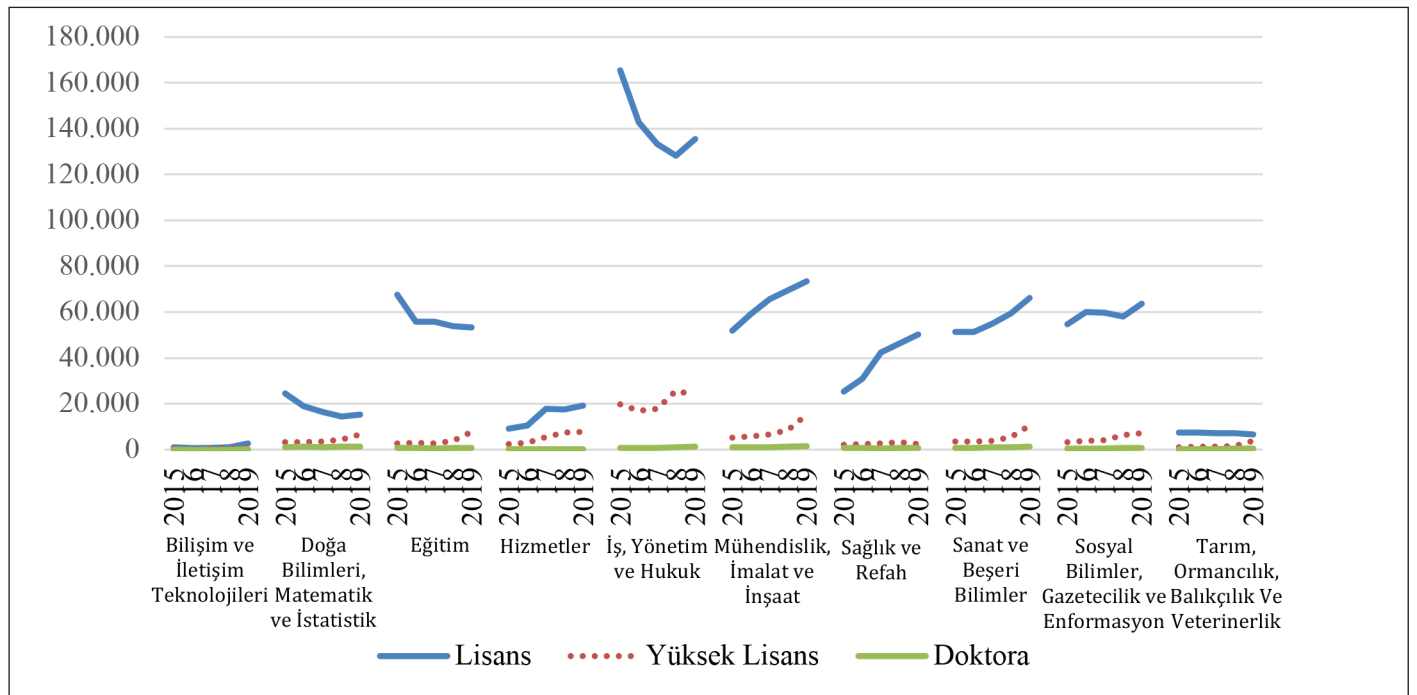
Demirci (2020) tarafından yapılan araştırmada ISCED eğitim ve öğretim alanlarına göre ABD'de 2005-2015 yılları arasında okuyan Türk öğrencilerin alan ortalamaları ile çalışmamızda tespit edilen 2019 yılında Türkiye'de mezun olan öğrencilerin alan oranları Şekil 11'de sunulmuştur. Örneğin, ABD'de 2005-2015 yılları arasında yüksek lisans programlarında okuyan

öğrencilerin %47'si iş, yönetim ve hukuk alanında okumuş, aynı alanda Türkiye'de 2019 yılında ise bu oran %27,4 olmuştur. İş, yönetim ve hukuk alanı lisans seviyesinde de hem ABD'de hem de Türkiye'de en çok tercih edilen alan olmuştur. Doktora eğitim seviyesinde ise hem ABD'de (%34) hem de Türkiye'de (%18,8) en çok tercih edilen alan mühendislik, imalat ve inşaat alanı olmuştur.

Tablo 3'de Demirci (2020) tarafından yapılan araştırmada tespit edilen ISCED eğitim ve öğretim alanlarına göre ABD'de 2005-2015 yılları arasında okuyan Türk öğrencilerin alan ortalamaları

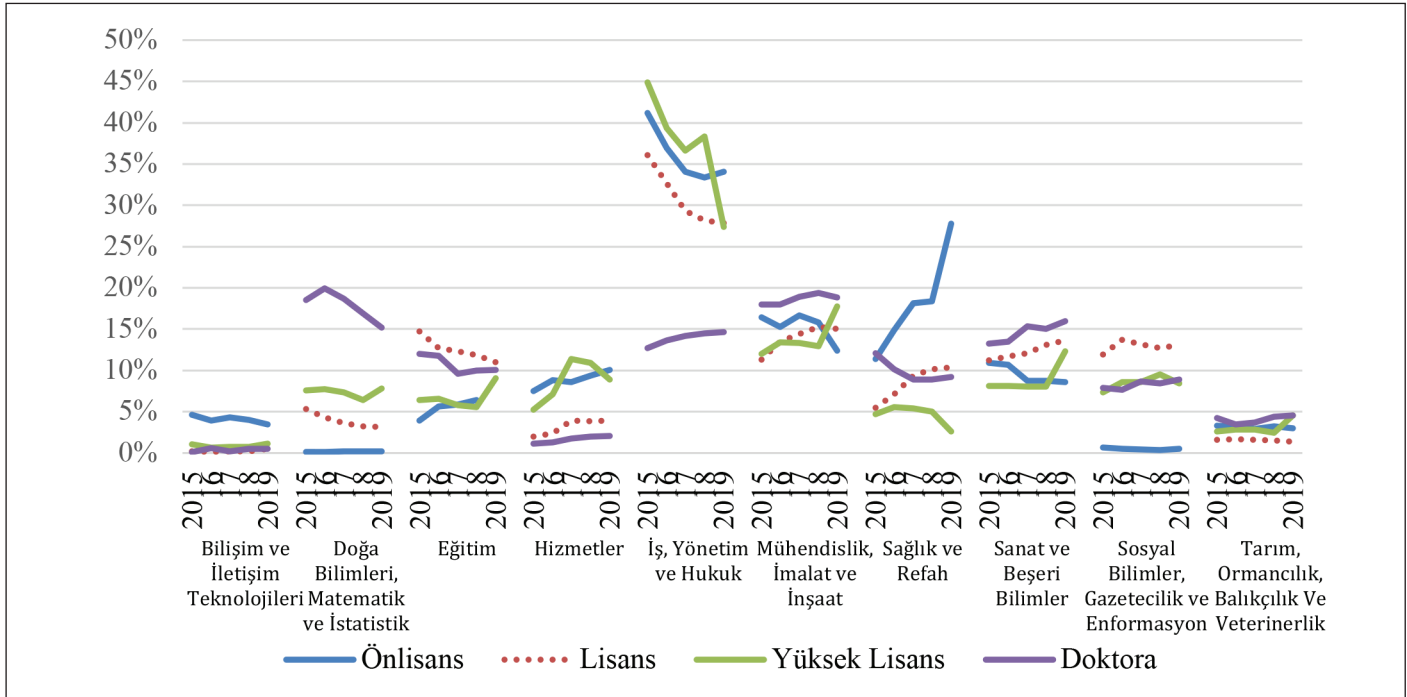
Şekil 8: Eğitim alanlarına göre eğitim seviyeleri mezun oranları (Önlisans hariç).

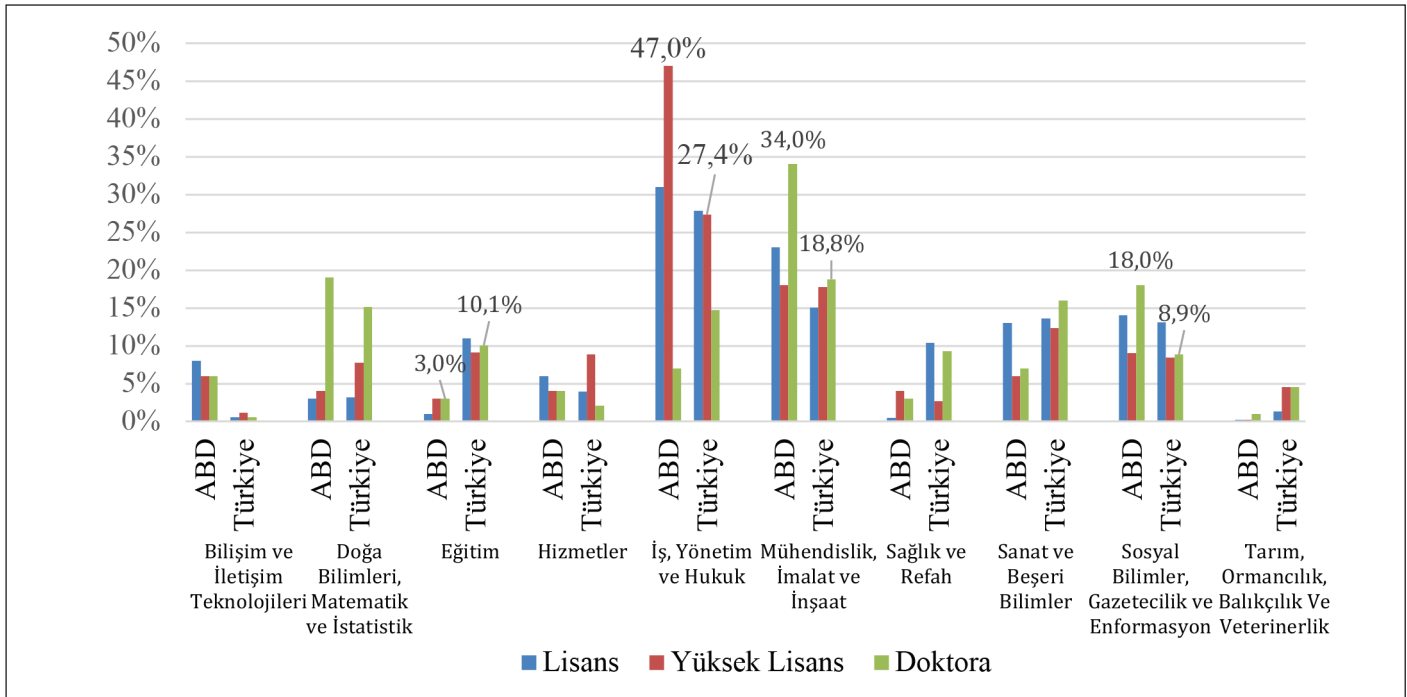
Şekil 9: Eğitim alanlarına göre eğitim seviyeleri mezun sayıları (Önlisans hariç).

ile çalışmamızda tespit edilen 2019 yılında Türkiye'de mezun olan öğrencilerin alan oranları farkları sunulmuştur. Lisans eğitim seviyesinde öğrencilerin tercihleri her iki ülkede okuyan öğrenciler için eğitim ve öğretim alanlarına ortalama eşit olarak dağılmış görünmekle birlikte, yüksek lisans eğitim seviyesinde iş, yönetim ve hukuk alanında ABD'de okuyan öğrenciler Türkiye'de aynı alanda %19,63 daha fazla bir orana sahiptir. Aynı

durum doktora eğitim seviyesi için ABD'de okuyan öğrenciler için mühendislik, imalat ve inşaat ve sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon alanları için geçerlidir. Ayrıca, ABD'de okuyan öğrencilere göre Türkiye'de okuyan öğrencilerin eğitim, sanat ve beşeri bilimler ile tarım, ormanlık, balıkçılık ve veterinerlik alanlarını daha fazla tercih ettiğini belirtebiliriz.

Şekil 10: Eğitim alanlarına göre eğitim seviyeleri mezun oranları.

Şekil 11: 2005-2015 yılları arasında ABD'de okuyan Türk öğrencilerin ve 2019 yılında Türkiye'de mezun olan öğrenci sayılarının toplam mezun sayılarına oranları.

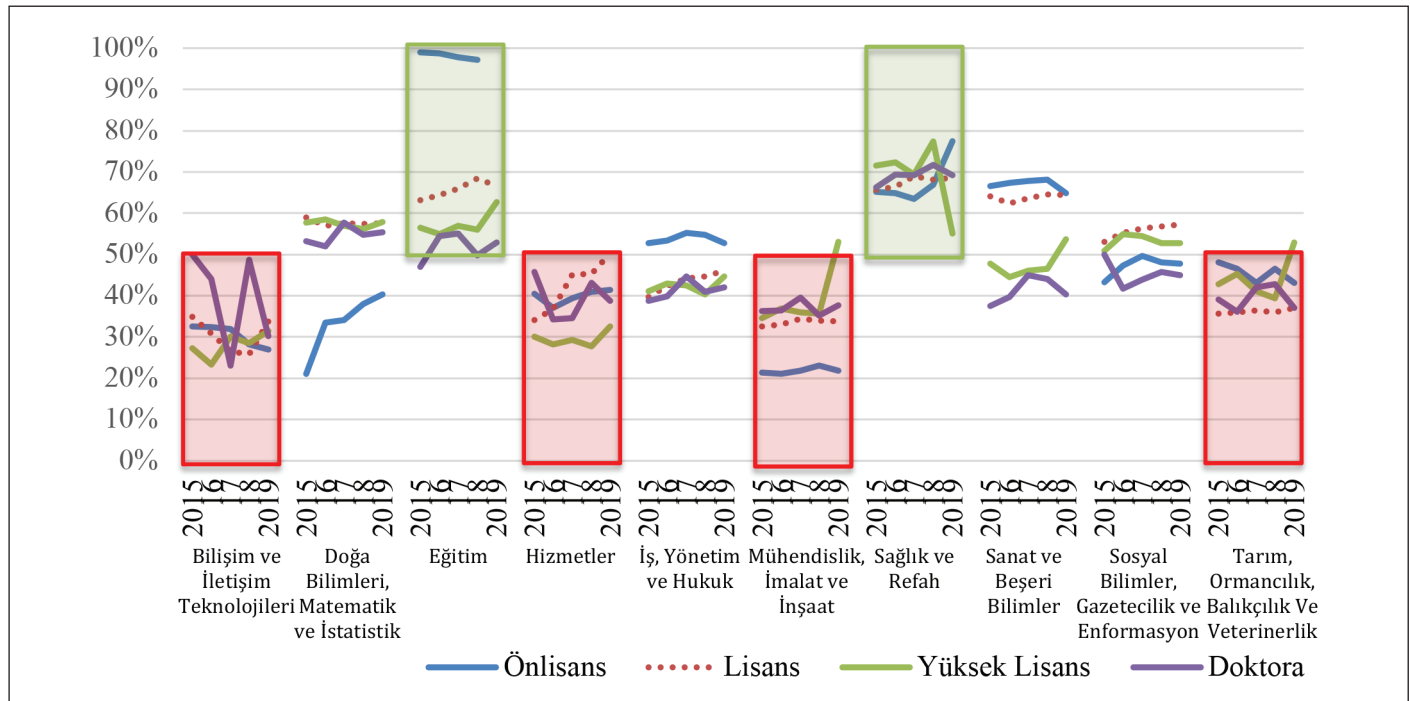
Tüm eğitim seviyelerinde ve eğitim alanlarında kadın mezunların oranları Şekil 12'de gösterilmiştir. Kadın mezunların tüm eğitim seviyelerinde sadece eğitim ile sağlık ve refah alanında erkek mezunlara göre oransal üstünlüğe sahip oldukları, bilişim ve iletişim teknolojileri, hizmetler, mühendislik, imalat ve inşaat ile tarım, ormanlık, balıkçılık ve veterinerlik alanlarında ise

erkek mezunların kadın mezunlara göre oransal olarak üstün oldukları tespit edilmiştir. Diğer alanlarda ise eğitim seviyelerine göre karşılıklı üstünlükler bulunmaktadır.

Tüm eğitim seviyeleri ve alanlarından mezun olan toplam kadın sayısı Şekil 13'e göre 2015 yılında 393.888 ile bu sayı 2019

Tablo 3: 2005-2015 Yılları Arasında ABD’de Okuyan Türk Öğrencilerin ve 2019 Yılında Türkiye’de Mezun Olan Öğrenci Sayılarının Toplam Mezun Sayılarına Oranları Farkı (ABD’de Okuyan Türk Öğrencilerin Alan Oranları Türkiye’deki İlgili Alan Oranından Daha Fazla ise Renklendirilmiştir)

ISCED Eğitim ve Öğretim Alanları	Lisans (%)	Yüksek Lisans (%)	Doktora (%)
Bilim ve İletişim Teknolojileri	7,45	4,86	5,47
Doğa Bilimleri, Matematik ve İstatistik	-0,17	-3,79	3,84
Eğitim	-9,98	-6,08	-7,06
Hizmetler	2,04	-4,88	1,89
İş, Yönetim ve Hukuk	3,14	19,63	-7,69
Mühendislik, İmalat ve İnşaat	7,93	0,25	15,19
Sağlık ve Refah	-9,85	1,35	-6,25
Sanat ve Beşeri Bilimler	-0,63	-6,34	-8,96
Sosyal Bilimler, Gazetecilik ve Enformasyon	0,90	0,55	9,11
Tarım, Ormancılık, Balıkçılık ve Veterinerlik	-1,14	-4,36	-3,55

Şekil 12: Tüm eğitim seviyelerinde ve eğitim alanlarında kadın mezunların oranları.

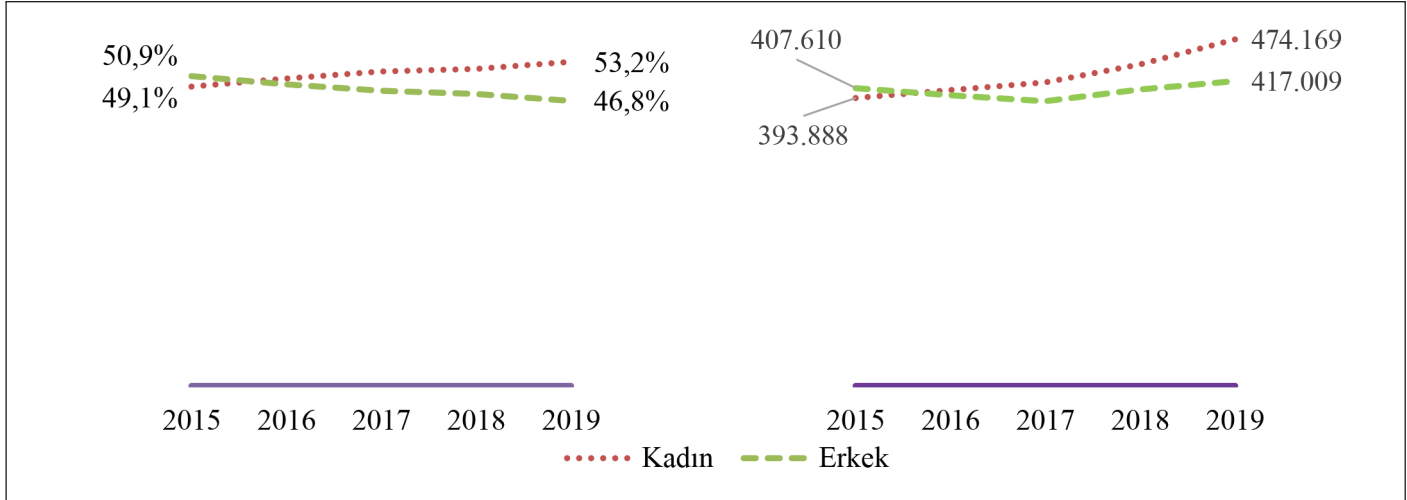
yılında 474.169'a, erkek mezun sayısı ise 2014 yılında 407.610 iken 417.009'a yükselmiştir. Kadın mezun oranı ise 2019 yılında %53,2'ye ulaşmış ve artma trendi yüksektir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına göre, 2015-2019 yılları arasında önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim seviyelerinde 2.128.543'ü kadın (%48,66), 2.017.529'ü erkek (%51,34) toplam 4.146.072 mezun olduğu tespit edilmiştir. En çok mezun veren alan 1.363.475 mezun ile "İş, Yönetim ve Hukuk" alanı olmuştur. Mezunların 2015 yılında %35,9'unun önlisans, %57,4'ünün lisans, %5,9'unun yüksek lisans ve %0,7'sinin doktora seviyesinde mezun olduğu, 2019 yılında ise bu oranların

sırası ile %34,0, %54,7, %10,3 ve %1,0 olduğu görülmüştür. Her seviyedeki mezun sayısı 2019 yılında 2014 yılına göre artarken önlisans ve lisans seviyesinde mezun oranları azalmış, yüksek lisans ve doktora seviyesinde ise yükselmiştir. Her yüz mezundan sadece bir mezunun doktora seviyesinde olması dikkati çekmiştir. Bu oranın artırılmasına ihtiyaç duyulacağı değerlendirilmiştir. Yüksek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde lisansüstünün önemi doğrultusunda (Alhas, 2006; Çakar, 1997; Güven ve Tunç, 2007; Nayır, 2007) hem yüksek lisans hem de doktora seviyesinde daha fazla öğrencinin mezun olması için kapsamlı bir çalışma yapılmalıdır.

Önlisans ve lisans mezunlarında kadın mezunların oranının arttığı, yüksek lisans mezunlarında ise oranın eşit olduğu, fakat

Şekil 13: Erkek ve kadın mezun oranları ve sayıları.

doktora seviyesinde erkek mezunların oranının kadın mezunlara göre oranının yüksek olduğu belirlenmiştir. Doktora seviyesinde kadın mezun sayısının düşük olması ile ilgili bilimsel çalışmalar incelendiğinde; bu konuda kadının toplumdaki, iş ve akademik hayattaki, ailedeki çoklu rollerinin olumsuz etkileri görülmektedir. Brown (2008) kadın doktora öğrencilerinin ailelerine veya akademik çalışmalarına yeterli zaman ayıramadıklarında suçluluk duygusuna kapıldıklarını belirtmiştir. Brown ve Watson (2010) kadın doktora öğrencilerinin doktora çalışmaları esnasında anne veya eş rollerinde ailelerinde sorun yaşamaları durumunda ise akademik çalışmalarından fedakârlık yapmayı seçtiklerini vurgulamıştır. Nerad ve Cerny (1999) UCLA Üniversitesi'ndeki doktora mezunlarını analiz ederken, programların çoğunda, özellikle kadınların yoğun olduğu eğitim ve doğa bilimlerinde kadınların erkeklerden daha yaşlı olduklarını, erkek akademisyenlerin akademik olarak en yoğun olduğu dönemlerin genellikle kadınların ilk çocuklarını dünyaya getirdikleri döneme rastladığını tespit etmişlerdir. Bu durum kadınların lisansüstü eğitimlerine başlamalarında ve sürdürmelerinde çocuk ve aile kaynaklı ev işlerindeki görevleri nedeni ile problem yaşadıklarını düşündürülebilir.

Eğitim alanlarına göre kadın ve erkek mezun oranları incelendiğinde önlisans seviyesinde eğitim, sağlık ve refah, sanat ve beşeri bilimler ile iş, yönetim ve hukuk alanlarında kadın mezunların, diğer alanlarda ise erkek mezunların, lisans seviyesinde doğa bilimleri, matematik ve istatistik, eğitim, sağlık ve refah, sanat ve beşeri bilimler ile sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon alanlarında kadın mezunların, hizmetler alanında yaklaşık eşit, diğer alanlarda ise erkek mezunların, yüksek lisans seviyesinde doğa bilimleri, matematik ve istatistik, eğitim, mühendislik, imalat ve inşaat, sağlık ve refah, sanat ve beşeri bilimler, sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon ile tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik alanlarında kadın mezunların, diğer üç alanda ise erkek mezunların ve doktora seviyesinde ise doğa bilimleri, matematik ve istatistik, eğitim ile sağlık ve refah alanlarında kadın mezunların, hizmetler alanında yaklaşık eşit, diğer alanlarda ise erkek mezunların oransal olarak üstün olduğu görülmektedir.

Sverdlik, Hall, McAlpine ve Hubbard (2018) İngiltere'de yükseköğretimde doktora öğrencilerini ve cinsiyet farklılıklarını incelemişler, çalışmalarında lisansüstü mezunlar arasında kadınların eğitim alanında %68, tıp alanında %58, mühendislik alanında %25 ve toplamda %47'lik bir orana sahip olduklarını belirtmişlerdir. Aynı çalışmada, genellikle insan temelli eğitim alanlarında (eğitim, dil, tıp ile ilgili alanlar, sosyal bilimler vb.) kadın ağırlıklı, madde temelli eğitim alanlarında ise (fizik, mühendislik ve teknoloji, bilgisayar vb.) erkek ağırlıklı bir dağılıma sahip olduklarını, lisansüstü mezunların %58'inin kadın olduğunu, kadın/erkek oranının ise 3.73 (tıp ile ilgili alanlar) ile 0.23 (mühendislik ve teknoloji) arasında değiştiğini ifade etmişlerdir. Bu çalışmada kullanılan insan ve madde temelli yaklaşımlar araştırma sonuçlarımız ile paralellik taşımaktadır. Nitekim, eğitim ile sağlık ve refah alanlarında her eğitim seviyesinde kadın mezunların oranının %50'den fazla olduğunu, aynı şekilde bilişim ve iletişim teknolojileri, hizmetler, mühendislik, imalat ve inşaat ile tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik eğitim ve öğretim alanlarında da kadın mezun oranlarının %50'den daha az olduğu görülmüştür.

Türkiye'de önlisans, lisans ve yüksek lisans eğitim seviyelerinde iş, yönetim ve hukuk alanı en çok mezun veren alandır. Doktora alanında ise mezunlar tüm alanlara yayılmıştır. Türkiye'nin kalkınması için geleceğin dünyasında gerekli yüksek nitelikli insan gücünün yoğunlukla ihtiyaç duyulacağı bir alan olan bilişim ve iletişim teknolojileri alanı mezun sayılarının her eğitim seviyesinde düşük oluşu dikkat çekicidir. Bu alanda mezun sayısının artırılması için detaylı bir planlama yapılmalıdır. 2015 yılında tüm yükseköğretim mezunlarının yaklaşık yarısına yakın bir oranda iş yönetim ve hukuk alanından mezun olması, bununla beraber bu oranın yıllar içinde azalarak, diğer eğitim alanlarındaki mezun oranlarının artması Türkiye için makro seviyede insan gücünün diğer eğitim ve öğretim alanlarında da artması nedeni ile olumlu bir gelişme olarak görülmüştür.

Eğitim ve öğretim alanlarında özellikle mühendislik, imalat ve inşaat alanında kadın mezun sayısının erkek mezunlara göre düşük olmasına rağmen, Türkiye'de bu alandaki kadın mezun

oranlarının dünya ortalamalarına göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Box (2014) Amerika'da mühendislik mesleğinin uzun yıllar erkek egemen olduğunu, İkinci Dünya Savaşı esnasında hükümet, işveren ve üniversitelerin mühendis yardımcısı olarak kadınları eğittiklerini ve savunma sektörünün de eğitilmiş kadın mühendis yardımcılarını yoğun olarak kullandığını, daha sonra da kadınların üniversitelerin mühendislik programlarına kabul edilmeye başladığını belirtmiştir. Aynı çalışmada, Amerika'da mühendislik öğrencilerinin %1'den azının kadın iken bu oranın 2010-2011'de lisans seviyesinde %18,4'e, yüksek lisans %22,6 ve doktora çalışmalarında %21,8'e yükseldiğini ifade etmiştir. Mühendislik alanı genelde erkek egemen bir eğitim ve öğretim alanı olmuştur. Pehlivanlı-Kadayıfçı (2019) doğa bilimleri ve mühendislik programlarına kadınların katılımının düşük olmasının yıllardır incelendiğini, bulguların üç alanda özetlenebileceğini belirtmiştir. Bulgu özetlerinde, birinci olarak; dünya genelinde mühendislik programlarında kadınların %20'lik bir orana sahip olduklarını, Avrupa ve endüstrileşmiş ülkelerde kadın öğrencilerin sayısının erkek öğrenci sayısından fazla olmasına rağmen mühendislik programlarında bu ilerlemenin görülemediğini, ikinci olarak; kadınların cinsiyet odaklı algı ve ayrımcılıklar nedeni ile erkeklerden daha fazla oranda mühendislik programlarından ayrıldıklarını, sonuncu olarak kadının evdeki geleneksel iş gücü paylaşımındaki yükleri ve hem çalışma hem de akademik ortamda istenilmediğinin hissettirilmesi ile mühendislik kariyerlerinde baskılandıklarını ifade etmiştir.

Çalışmada, her eğitim seviyesinde, her eğitim ve öğretim alanı hem genel mezun sayıları hem de cinsiyete göre mezun sayıları açısından kapsamlı bir biçimde incelenmiştir. Özetle, tüm eğitim seviyeleri ve alanlarından mezun olan toplam kadın sayısı 2014 yılında 393.888 ile bu sayı 2019 yılında 474.169'a, erkek mezun sayısı ise 2014 yılında 407.610 iken 417.009'a yükselmiştir. Kadın mezun oranı ise 2019 yılında %53,2'ye ulaşmış ve artma trendi yüksektir. Bu durum gelecekte Türkiye'de sosyal yaşamda, iş, akademik ve aile hayatında önemli değişiklikleri meydana getirebilecektir.

Jacquelynne (1994) çalışmasında fizik bilimi, mühendislik ve uygulamalı matematik alanlarında kadınların sayılarının hâlâ az olduğunu belirtmiş, çalışma sonuçları bu çalışma elde ettiğimiz sonucu destekler niteliktedir.

Çalışmada kullanılan ISCED-F eğitim ve öğretim alanları aynı zamanda içerdikleri programlar itibari ile bir anlamda meslekleri de gruplandırmaktadır. Çalışmada aynı zamanda mesleklerle dönük dolaylı bir bilgilendirme sağlanmıştır. Bu anlamda da mezunların eğitim ve öğretim programlarındaki sayısal/oransal değişimlerinin aynı zamanda toplumsal cinsiyete göre oluşturulmuş meslek seçimindeki sınırlayıcı yargılarında azalmayı işaret ettiğini de ifade edebiliriz. Meslek seçimi insanların hayatlarının büyük bir kısmını şekillendiren temel unsurlardan biridir. Bu seçimin doğru bir şekilde yapılması bireylerin yaşam doyumlarını artırmada ve çalışma hayatlarının verimli olmasında etkili olacaktır. Meslek seçimini etkileyen birçok farklı unsur vardır. Toplumsal cinsiyete göre oluşturulmuş olan cinsiyete göre yargılar meslek seçiminde sınırlayıcı bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Meslek tercihlerinde aile ve öğretmenlerin bu

tercihleri doğru bir şekilde yönlendirmesi, ortaya çıkabilecek yanlış tercihlerin engellenmesine yardımcı olacaktır. Araştırmamızda elde edilen bulgular doğrultusunda toplumsal cinsiyet yargılarının günümüzde meslek tercihlerinde etkisini azalarak sürdürmekte olduğunu, fakat bu durumun kadınlar lehine değişmekte olduğunu ifade edebiliriz. Toplumsal cinsiyet yapısının yeniden şekillenmesi ve bu sınırlayıcı yargıların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalara literatürde daha fazla yer verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Alhas, A. (2006). Lisansüstü eğitim yapmakta olan milli eğitim bakanlığı öğretmenlerinin lisansüstü eğitime bakış açıları (Ankara ili örneği). Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altuntaş, S., Atlı, A., & Kış, A. (2016). Öğrencilerin mesleki uygunluk düzeylerinin cinsiyetlerine göre meta analizi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 88-106.
- Box, A. S. (2014). *Girls coming to tech!: A history of American engineering education for women*. MIT Press.
- Bozan, M. (2012). Lisansüstü eğitimde nitelik arayışları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 177-187.
- Brown, L. 2008. The incidence of study-related stress in international students in the initial stage of the international sojourn. *Journal of Studies in International Education* 12(1), 5-28.
- Brown, L., & Watson, P. (2010). Understanding the experience of female doctoral students. *Journal of Further and Higher Education*, 34(3), 385-404.
- Bülbül, T. (2003). Ankara üniversitesi, eğitim bilimleri fakültesinde görev yapan öğretim üyelerinin lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecine ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 167-174, Ankara.
- Chiccin, C. S., Bleeker, M. M. & Jacobs, J. E. (2008). Gender-typed occupational choices: The long-term impact of parents' beliefs and expectations. (215-234). Washington, DC: American Psychological Association.
- Çakar, Ö. (1997). "Fen Bilimleri Alanında Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim", TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri:7, 65-75.
- Demirci, M. (2020). Yurt dışı eğitim ve mezuniyet sonrası yerleşim tercihleri: Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim alan T.C. vatandaşlarının bir analizi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 10(3), 404-413.
- Gökcan, M., & Kavas, A. B. (2018). Meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin rolü: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 48-67.
- Gönç, T. (2016). Hemşireliğin geleceği mesleğin cinsiyetsizleşmesini vadediyor mu? Erkek ve kadın hemşirelik öğrencilerinin meslek ve toplumsal cinsiyeti ilişkilendirme eğilimlerinin sosyolojik analizi. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(1).
- Güven, A., & Tunç, B. (2007). Lisansüstü öğretim öğrencilerinin akademik sorunları (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü örneği). *Milli Eğitim*, 35(173), 157-172.
- Karataş, K., & Ayyıldız, A. A. (2021). Bugünün Türkiye'sinde göç gerçeği: Küresel hareketliliğin neresindeyiz. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 473-500.

- Kaya, Y. K. (1989). İnsan yetiştirme düzenimiz, Bilim Yayınları, Ankara.
- Kırağ, N. (2015). Hemşirelik mesleğinin seçiminde ilişkili olan faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4).
- Köse, F. K. (2017). *Üniversitelerde örgüt kültürü ve akademik performans arasındaki ilişkiler*. Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurtulmuş, N. (1992). Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Stratejik İnsan Sermayesi Kaybı: Beyin Göçü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları, No:3662.
- Jacqueline, S. (1994). Understanding women's educational and occupational choices. *Psychology of Women*, 18, 585-609.
- Nayır, F. (2007). *Ankara'da eğitim bilimleri alanında lisansüstü öğrenim görmekte olan öğretmen, yönetici ve müfettişlerin sorunları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Nerad, M., & J. Cerny. 1999. Widening the circle: Another look at women graduate students. *Communicator*, XXXII (6), 1-7.
- Özyürek, R. (2013). Kariyer psikolojik danışmanlığı kuramları: Çocuk ve ergenler için kariyer rehberliği uygulamaları. Ankara: Nobel.
- Pehlivanlı-Kadayıfçı, E. (2019). Exploring the hidden curriculum of gender in engineering education: A case of an engineering faculty in Turkey. *International Journal of Engineering Education*, 35 (4), 1194-1205.
- Sverdlik, A., Hall, N. C., McAlpine, L., & Hubbard, K. (2018). The PhD experience: A review of the factors influencing doctoral students' completion, achievement, and well-being. *International Journal of Doctoral Studies*, 13(1), 361-388.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ulusal Eylem Planı- 2008-2013*. Ankara.
- Toprak, M., Kolat, D., & Şengül, M. (2018). ISCED Eğitim ve Öğretim Alanları 2013 (ISCED-F 2013) Kılavuzu. *Yükseköğretim Dergisi*, 8(1), 113-123.
- Tuzcu, G. (2003). Lisansüstü öğretim için yurtdışına öğrenci göndermenin planlanması. *Milli Eğitim Dergisi*, 155-165.
- UNESCO. (2015). International Standard Classification of Education. 5 Aralık 2021, <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-educationand-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>.
- Yücel, E., & Erol, S. (2019). The Gender Analysis of Enrolled Students: A Comparison Study of Austrian and Turkish Higher Education. In *Proceedings of the International Symposium for Production Research 2019* (pp. 36-47). Springer, Cham.